

УДК 378.147:373.3.011.3-051

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Людмила Гаврілова

доктор педагогічних наук, професор

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м. Слов'янськ Донецької області, Україна

lusjamuz@mail.ru

Анотація. У статті проаналізовані сучасні науково-методологічні підходи до вивчення й аналізу професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів, що відповідає державним вимогам реформування освіти й тенденціям впровадження компетентнісного підходу як одного із ключових у професійній освіті сьогодення. Спираючись на матеріали державних стандартів та Закону України про вищу освіту, автор надає визначення поняття «компетентності», формулює сучасне розуміння «професійної компетентності». Також у статті виокремлено низку методологічних підходів, як-от: системний, особистісний, діяльнісний, синергетичний, аксіологічний, акмеологічний, культурологічний, на які доцільно спиратися в процесі науково-теоретичного аналізу професійної компетентності майбутніх учителів, зокрема педагогів початкової школи. Ці підходи виступають у якості загальнофілософських і загальнонаукових методологічних орієнтирів дослідження професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: професійна компетентність; майбутні вчителі початкової школи; методологічний підхід.

НАУЧНО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К АНАЛИЗУ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Людмила Гаврилова

доктор педагогических наук, профессор

ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

г. Славянск Донецкой области, Украина

lusjamuz@mail.ru

Аннотация. В статье проанализированы современные научно-методологические подходы к изучению и анализу профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов, что соответствует государственным требованиям реформирования образования и тенденциям внедрения компетентностного подхода как одного из ключевых в профессиональном образовании. Опираясь на материалы государственных стандартов и Закона Украины о высшем образовании, автор дает определение понятия «компетентности», формулирует современное понимание категории «профессиональной компетентности». Также в статье выделены ряд методологических подходов, как: системный, личностный, деятельностный, синергетический,

аксиологический, акмеологический, культурологический, на которые целесообразно опираться в процессе научно-теоретического анализа профессиональной компетентности будущих учителей, в частности педагогов начальной школы. Эти подходы выступают в качестве общепедагогических и общенаучных методологических ориентиров исследования профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: профессиональная компетентность; будущие учителя начальной школы; методологический подход.

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO ANALYZING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Lyudmila Gavrilova

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
SHEE “Donbas State Pedagogical University”

Sloviansk, Donetsk region, Ukraine

lusjamuz@mail.ru

Abstract. The article analyzes the modern scientific and methodological approaches to the study and analysis of professional competence of future primary school teachers that corresponds to the requirements of the state education reform and the trends of implementation of competence approach as a key in professional education.

Based on the materials of the state standards and the Law of Ukraine on higher education, the author gives the definition of “competence”, formulates modern understanding of the category of “professional competence”. Scientists describe the professional competence as an ability to use knowledge, skills and personal abilities (social and / or methodological) in the work and training for professional and personal development. Understanding the concept of professional competence in relation to any specialty helps to understand its specification.

We consider that the study of professional competence of future teachers, especially of primary school teachers, should focus on the following approaches:

- a systematic approach, which provides the research of professional competence of future teachers as a multidimensional notion of interrelated and interconnected elements;
- a personal approach, which focuses primarily on the personality of a future teacher;
- an axiological approach that considers the attraction of the values of culture and arts as an important strategy for the professional development of future teachers;
- a cultural approach that defines the phenomenon of professional pedagogical competence of future teachers as a set of cultural components (educational culture, the culture of communication, information culture, etc.).

In addition, the categories of competence approach are important; they have become now the leading criteria of the quality of primary school teachers training to become professionals.

Keywords: professional competence; future primary school teachers; the methodological approach.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Упровадження

інноваційних технологій у теорію й практику вищої педагогічної освіти в останні десятиліття почасти здійснюється на основі компетентнісного підходу як одного зі стратегічних напрямів державної політики в освітній сфері, що передусім орієнтує на досягнення певного освітнього результату. Компетентнісний підхід наразі став одним із провідних у сучасній педагогіці професійної освіти, зокрема в професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. Саме він є відповіддю освіти на пришвидшення інтеграційних процесів у економічній, політичній і соціальній сферах, на зміни, що відбулися в світі дитинства у порівнянні з попередніми поколіннями, коли до школи приходять діти, добре обізнані з комп'ютерною технікою, розкуті, але почасти неготові до навчання й спілкування з однолітками. Тож початкова ланка освіти стає важливим періодом формування ключових компетентностей школярів, а також широкого кола загальнонавчальних і загальнокультурних умінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У дослідженнях Н. Бібік, Т. Байбари, М. Головань, І. Зимньої, Л. Карпової, В. Краєвського, О. Локшиної, В. Лозової, А. Маркової, О. Овчарук, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського та багатьох інших науковців сформульовано фундаментальні категорії компетентнісного підходу, диференційовано поняття «компетентність» та «компетенція», визначено базові й ключові компетентності, що вповні відображають різноманітні сфери буття людини, сприяють досягненню успіхів у житті, професійному становленню, підвищують ефективність функціонування суспільних інститутів тощо.

Як зазначається у Законі України «Про вищу освіту», компетентність – це «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів

мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [5]. На нашу думку, це визначення підсумовує багаторічні наукові пошуки у галузі теоретичного осмислення поняття “компетентність” і підкреслює багато принципових моментів: вихід поняття компетентності за межі набуття знань, умінь і навичок; включення у нього особистісних якостей та ціннісного компоненту; тлумачення цього поняття як результату навчання, що створює умови для подальшого здійснення професійної діяльності чи продовження навчання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Спробуємо в межах статті визначити основні науково-методологічні підходи до усвідомлення й аналізу професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Вважаємо, що вивчення професійної компетентності майбутніх учителів, зокрема педагогів початкової школи має урахувувати такі підходи, як-от: системний, особистісний, діяльнісний, синергетичний, аксіологічний, акмеологічний, культурологічний. Розглянемо їх докладніше.

Системний підхід як спосіб наукового пізнання та осмислення філософських категорій «системи», «елементу», «структури», «частки», «цілого» та ін. в педагогічному річищі, лежить в основі всіх системних педагогічних досліджень і дозволяє скласти цілісне, інтегроване уявлення про досліджуваний об’єкт – матеріальний або ідеальний, на що вказує О. Іонова [9]. До системних методів і процедур зазвичай відносять абстрагування й конкретизацію, аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, формалізацію й конкретизацію, структурування та реструктурування,

алгоритмізацію, моделювання й експеримент, експертні оцінювання й тестування тощо.

Базовою категорією системного підходу є поняття «системи», яке визначають як певну множину взаємопов'язаних елементів, що утворюють стійку єдність і цілісність, яка має певні інтеграційні властивості й закономірності (В. Кузьмін [7]); як сукупність об'єктів, взаємодія яких зумовлює наявність нових інтеграційних якостей, що не властиві частинам (компонентам), які її утворюють (В. Афанасьєв [2]).

.....

Висновки. Отже, загальнофілософські й загальнонаукові методологічні орієнтири дослідження професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів вбачаємо в орієнтації на такі наукові підходи: *системний* підхід, що забезпечує дослідження професійної компетентності майбутнього вчителя як багатоаспектного поняття взаємозалежних і взаємопов'язаних елементів; *особистісний* підхід, згідно з яким формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи орієнтується передусім на його особистість; *діяльнісний* підхід, оскільки саме діяльність виступає вирішальним чинником розвитку й професійної реалізації майбутнього вчителя; *синергетичний* підхід, який виступає підставою розглядати професійну компетентність майбутніх учителів початкових класів в її постійному розвитку й саморозвитку відповідно до універсальних закономірностей еволюції природи, суспільства й людини; *аксіологічний* підхід, який дозволяє розглядати розуміння цінностей культури й мистецтва як важливу стратегію професійного розвитку майбутніх педагогів; *культурологічний* підхід, що дозволяє розглядати педагогічний феномен професійної компетентності майбутніх учителів як певну сукупність культурних компонентів (педагогічної, комунікативної, інформаційно-комунікаційної культури); *акмеологічний* підхід, з позицій якого високо професійне здійснення

педагогічної діяльності залежить від націленості особистості на вибір оптимального способу самореалізації в житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития / В. И. Андреев. – Казань : Издан. Казанского ун-та, 1996. – 568 с.
2. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1981. – 432 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Закон України “Про вищу освіту” № 1556-VII від 01. 07. 2014 [Електронний ресурс] // Вища освіта : інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном [сайт]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>. – Назва з екрану.
6. Каган М. С. Философская теория ценности / М. С. Каган. – СПб. : Петрополис, 1997. – 205 с.
7. Кузьмин В. П. Исторические предпосылки и гносеологические основания системного подхода / В. П. Кузьмин // Психологический журнал. – 1982. – Т.3. – № 4. – С. 41 – 51.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Andreev, V. I. (1996). *Pedagogika tvorcheskogo samorazvitiya [Pedagogy of creative self-development]*. Kazan': Izdanie Kazanskogo un-ta [in Russian].
2. Afanas'ev, V. G. (1981). *Obshhestvo: sistemnost', poznaniye i upravleniye [Society: systemic nature, cognition and management]*. Moscow: Politizdat [in Russian].
3. Busel, V. T. (Eds.). (2004). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great Dictionary of Modern Ukrainian]*. Kyiv: Irpin: VTF “Perun” [in Ukrainian].
4. Kremen, V. H. (Eds.). (2008). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
5. *Zakon Ukrainy pro vyshchu osvitu № 1556-VII vid 01. 07. 2014 [The Law of Ukraine “On Higher Education” № 1556-VII of 01. 07. 2014]*. (2014). *Vyshcha osvita: informatsiino-analitychnyi portal pro vyshchu osvitu v Ukraini ta za kordonom [Higher education: information-analytical portal on higher education in Ukraine and abroad]* Retrieved from <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu> [in Ukrainian].
6. Kagan, M. S. (1997). *Filosofskaya teoriya tsennosti [Philosophical theory of value]*. Saint Petersburg: Petropolis [in Russian].
7. Kuz'min, V. P. (1982). *Istoricheskiye predposylki i gnoseologicheskiye osnovaniya sistemnogo podkhoda [Historical background and epistemological foundation of the system approach]*. *Psikhologicheskiiy zhurnal – Psychological Journal*, 3 (4), 41 – 51 [in Russian].